

Rzepa, Wojciech

"Pięć wielkich religii świata", red.
Emma Brunner-Traut, tł. Jan Doktor,
Warszawa 1996 : [recenzja]

Studia Teologiczne 15, 390-392

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Emma Brunner-Traut (red.), *Pięć wielkich religii świata*, przekład Jan Doktor, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1996 (wyd. III), ss. 192

Niniejsza książka jest krótkim przeglądem pięciu religii świata: hinduizmu, buddyzmu, islamu, judaizmu i chrześcijaństwa. Argumentem za takim wyborem były względy socjologiczne - wyznania te mają największe liczebnie wspólnoty wiernych.

Impulsem do powstania tej książki były spotkania wspólnoty „Volkacher Bund” - stawiającej sobie za cel zajmowanie się wszystkimi zagadnieniami i problemami, które przynosi życie. W latach siedemdziesiątych naszego wieku, kiedy odbywały się spotkania tej wspólnoty poświęcone zagadnieniu religii świata, na Zachodzie bardzo wzrosło zainteresowanie myślą ludzi z innych kręgów kulturowych, w tym także doktryną ich wiary. Zainteresowanie to istniało wcześniej, teraz jednak objęło swym zasięgiem szerokie masy ludzi. Nie zdążyło jeszcze przebrzmieć echo hippisów z lat sześćdziesiątych, a już następne lata ukazały w sposób zgoła nieoczekiwany człowieka bardzo niespokojnego, szukającego właśnie religii. Dla wielu myśl, doktryna, a szczególnie oferowane doświadczenie religijne były alternatywą wobec chrześcijaństwa.

Wprowadzenie, słowo wstępne (Wielkie religie świata) i suplement oraz redakcja książki zostały podjęte przez prof. Emmę Brunner-Traut. Pisze ona, że do zainteresowania się innymi religiami skłoniły współczesnego człowieka różne powody. Horyzont jego doświadczenia rozszerzył się na cały świat, i to między innymi spowodowało utratę jego pewności. Tak więc naturalne zainteresowanie tym, co obce, jak i własna dezorientacja otwiera na poszukiwania. Studiowanie innych religii może dać impuls do rozmyślań nad własną religią i ukazać w niej elementy zaniedbane lub stłumione. Może pomóc odnaleźć głębię własnej wiary, religii którą się odziedzyczyło i dostrzec na nowo w innym świetle chrześcijańską prawdę oraz chrześcijański sposób postępowania.

Autorem rozdziału poświęconego hinduizmowi jest dr Peter Schreiner. Ukażuje on początkowo złożoność zagadnienia określanego powszechnie jako hinduizm. Z faktu, że jest on historycznie uformowaną religią narodu, który - sam w sobie daleki od homogeniczności - został ukształtowany przez wspólne życie i rozwój na subkontynencie indyjskim wypływa prawda o niesamowitej złożoności tej rzeczywistości, którą nazywamy hinduizmem. Dlatego dr Schreiner za „drogę” swych rozważań przyjmuje jedno z dzieł - słynną „Bhagawadgitę” - która jest chyba najczęściej czytany tekstem hinduistycznym. Studiując teksty tej księgi autor ukazuje nam hinduistyczną wizję człowieka (pojęcie dharmy, cztery kasty, cztery stadia życia, cztery wartości), pojęcie karmanu - czyli czynienia swoich obowiązków, zagadnienie wędrówki dusz, zbawienia (moksza), oraz zagadnienie Absolutu (o ile w danym nurcie nauczania występuje).

Buddyzm został zaprezentowany przez prof. Adel-Theodor Khoury. Początek buddyzmu związany jest z osobą nauczyciela - Buddą. W całkowitej samotności i głębokiej koncentracji ducha zrozumiał on w mistycznej intuicji, że zbawienie jest możliwe, oraz że polega ono na totalnym uwolnieniu się od świata i zniesieniu własnej empirycznej osoby. Dopiero wtedy znajduje swój kres nie kończący się kołowrót

pełnych cierpień inkarnacji. Podstawowe treści swojej intuicji ujął on później w tak zwanych „czterech szlachetnych prawdach” (o cierpieniu, o powstawaniu cierpienia, o zwalczaniu cierpienia, o drodze do zniszczenia cierpienia) oraz w nauce o „powstawaniu przyczynowym”. Po prezentacji tych zagadnień prof. Khoury omawia naukę głównych szkół buddyjskich: hinajany (buddyzmu starszego), mahajany (buddyzmu młodszeo) oraz buddyzmu tantrycznego. Całość kończy krótka refleksja na temat dzisiejszego stanu buddyzmu oraz realiów jego istnienia.

Rozdział trzeci ukazuje nam islam. Jego autorem jest Josef van Ess - profesor zwyczajny islamistyki uniwersytetu w Tybindze. Judaizm, chrześcijaństwo i islam łączy ich charakter - są religiami objawionymi. Islam rozumie swój stosunek do chrześcijaństwa tak, jak chrześcijaństwo swój stosunek do Starego Testamentu jako: „przewyższenie” i dopełnienie. W obu wypadkach chronologiczna kolejność interpretowana jest jako teologiczny postęp. Przez stulecia islam czuł się potwierdzany przez historię (zwycięstwa w wojnach, panowanie nad terenami wcześniej chrześcijańskimi) i obraz ten zmienił się dopiero w czasach najnowszych. Przez stulecia chrześcijaństwo żyło w obliczu islamu w napięciu i w lęku o egzystencję. Od samego początku islam był „z tego świata”; nie wyrósł on jak chrześcijaństwo czy manicheizm, w państwie, lecz sam założył państwo, a jego święta księga dała mu odpowiednie prawa. Dla chrześcijanina religijna postawa sprawdza się przede wszystkim w doświadczeniu wewnętrznym, w „sumieniu”. Muzułmanin natomiast nie mówi w ogóle o życiu wewnętrznym; modlitwa w cichej alkwie nie może nigdy zastąpić modlitwy obrzędowej, i z tego też powodu jest mu zwykle obojętna (choć autor zauważa mistykę islamską - szczególnie sufizm). Interesuje go kult i prawo, polityczna teoria i religijna regulacja codziennego życia - wszystko to jest dla niego islamem, do etykiety i higieny osobistej włącznie. Na wszystko dany jest gotowy wzór i przepis - Koran. Dalsza refleksja dokonuje się na osnowie trzech zagadnień: 1) islam jako religia życia publicznego a nie wewnętrznego; 2) integralność ujęcia człowieka i świata a stąd brak rozdziału na sferę świecką i religijną; 3) ideał islamu uważa się za urzeczywistniony w idealnej przeszłości i stąd odnowę rozumie się zawsze jako powrót do swych wielkich i idealnych początków.

Arnold M. Goldberg jest autorem rozdziału poświęconemu judaizmowi. Za punkt odniesienia swych refleksji (ze względu na historyczną złożoność i zmienność oblicza tej religii) przyjął on rabiniczny judaizm antyku, a więc epokę, w której judaizm uzyskał, jak się wydaje, swój ostateczny duchowy charakter. Judaizm z jakim mamy dzisiaj do czynienia to owoc długich, bo trwających ponad trzy tysiące lat, dziejów. Trudno byłoby nazwać judaizm religią, wg autora, gdyż nie można jednoznacznie wyodrębnić systemu dogmatów i praktyk, skonfesjonalizować, ani też znacjonalizować. Judaizm jest przede wszystkim doświadczeniem Boga działającego w dziejach świata, swojego narodu. Bóg był obecny dla Izraelity przez swoje imię, a nie na zasadzie immanencji, czy też odległy ze względu na transcendencję. Było to tzw. „zamieszkanie przez imię” - „szechina”, co znaczy dosłownie „zadomowienie”. Przebywała ona w Świątyni, ale nie ze względu na miejsce lecz wspólnotę. Gdy ta została zburzona, wg przekonania rabinów, podzieliła ona los swego narodu na wygnaniu. Dlatego zbawienie Izraela dokonuje się nie tylko dla samego Izraela, lecz i dla szechiny. Bóg musi niejako zbawić także samego siebie.

Inną radykalną cechą judaizmu jest jego monoteizm realizowany z całą suro-

wością. Temu obrazowi podporządkowane jest zagadnienie: zła, cierpienia sprawiedliwego, obraz człowieka (brak dualizmu: ciało-dusza). Wybranie Izraela domaga się odpowiedzi w świętości indywidualnej i grupowej. Ostatnie z poruszanych zagadnień to Mesjasz oraz koncepcja przyszłego świata.

Autorem rozdziału poświęconego chrześcijaństwu jest Walter Kasper. Jak sam zaznacza na początku, nie lada problemem jest wyjaśnienie, czym jest chrześcijaństwo. Doświadczamy go w wielu, i to rzeczywiście różnych postaciach. Jego dotychczasowe dzieje określane są przez tradycje Starego Testamentu i emancypację z żydowskiego Prawa, przez historyczną recepcję pierwotnej spuścizny chrześcijańskiej przez kulturę helleńską, rzymską, germańską, przez „renovatio” kultury antycznej w renesansie i humanizmie, reformację na podstawie pierwotnego świadectwa Pisma Świętego, a wreszcie przez restaurację jako ruch obronny w obliczu wątpliwości, jakie niesie ze sobą współczesność. Odpowiedzi autora na postawione pytanie, na pierwszym etapie wypływają z rozważań dziejów Jezusa Chrystusa oraz historii Jego uobecniania w Kościele. Na drugim etapie zaś W. Kasper szuka implikacji tych prawd dla chrześcijańskiego rozumienia człowieka i świata oraz dla stosunku chrześcijaństwa do innych religii. Zaangażowanie Boga w stworzenie świata i człowieka, w odkupienie przez wejście Boga w historię ludzkiej rzeczywistości, domaga się nie definicji ale stałej aktualizacji prawdy chrześcijaństwa w czasie.

Każdy z rozdziałów zakończony jest notatką z dyskusji w grupie „Volkacher Bund” zredagowaną przez dra H. C. Otto Kustera oraz tablicą chronologiczną omawianej religii i podstawową lekturą w języku polskim. Trochę szkoda, że literatura zamyka się na pozycjach które wyszły do czasu druku pierwszego wydania tej książki (1986r.). Można by spodziewać się w roku 1996 wielu pozycji nowych, które wyszły w wielkiej ilości! Całość kończy porównawcza tabela chronologiczna wszystkich pięciu religii oraz słowniczek ważniejszych terminów i nota o autorach.

Atutem tej książki jest to, że napisana jest ona językiem przystępnym dość szerokiej grupie czytelników i pozbawiona jest natrętnej próby przekonania do poglądów autora. Uważam, że może być jedynie zachętą do dalszych poszukiwań odpowiedzi na pytania jedynie w niej zarysowane. Może także, poprzez kontrast, działać jako mobilizacja do szukania prawdy o własnej wierze, być próbą „otrzepania” własnych przekonań religijnych z kurzu przyzwyczajenia i powszedniości.

Wojciech Rzepa

Sprawiedliwość a Etyka Chrześcijańska. (Justice and Christian Ethics.) By E. Clinton Gardner, Cambridge University Press, ss. XIV+179.

Książka ta, siódma z kolei w serii *Nowe Studia nad Etyką Chrześcijańską (New Studies in Christian Ethics)* jest rozprawą nad znaczeniem sprawiedliwości w odniesieniu do etyki chrześcijańskiej. E. Clinton Gardner, profesor emerytowany Emory University w Atlancie, autor wielu książek i artykułów z zakresu etyki społecznej, prezentuje tu swoje wieloletnie przemyślenia nad naturą i podstawami sprawiedliwości.